

? Proč zanikla habsburská monarchie?

Pomník obětem války v Drahonících na Strakonicku. V první světové válce padlo podle odhadů nejméně 200 000 českých mužů, drtivá většina zemřela v uniformách rakousko-uherské armády. Fotografie je z roku 1937.

HISTORYLAB 617 203

Co kluci provedli?

Prozkoumej fotografii jednoho klukovského uličnictví z října 1918 a promysli, jak mohlo uličnictví souviset s politikou.

Česká republika, ve které dnes žijeme, navazuje na Československou republiku, která vznikla jako nástupnický stát Rakouska-Uherska na části jeho území. Český postoj vůči této monarchii vytyčil v polovině 19. století historik a politik František Palacký, který v něm viděl záštitu malých středoevropských národů proti Rusku na straně jedné a Německu na straně druhé. Vztahy mezi národy uvnitř monarchie však byly konfliktní.

Vznik Československa byl spojen s první světovou válkou (1914–1918). Svou roli sehráli čeští a slovenští politici doma i v exilu, v čele s T. G. Masarykem, a československé legie, bojující na straně Dohody. Masaryk požadoval vznik samostatného státu Čechů a Slováků, odděleného od habsburské monarchie. Neméně významné byly změny v české a slovenské společnosti v důsledku války. Válka vedla k posílení moci státu a podřízení všech složek společnosti a hospodářství jeho potřebám. Monarchie požadovala stále více a nabízela stále méně. Nespokojenost české veřejnosti využili politici spojení s Masarykem a vyhlásili 28. října 1918 Československý stát. Slovinci se připojili o dva dny později. Zánik monarchie bývá vysvětlován touhou českého národa po samostatnosti. Mohly ale roli hrát i jiné důvody? Proč zanikla habsburská monarchie?

ZDROJ 1

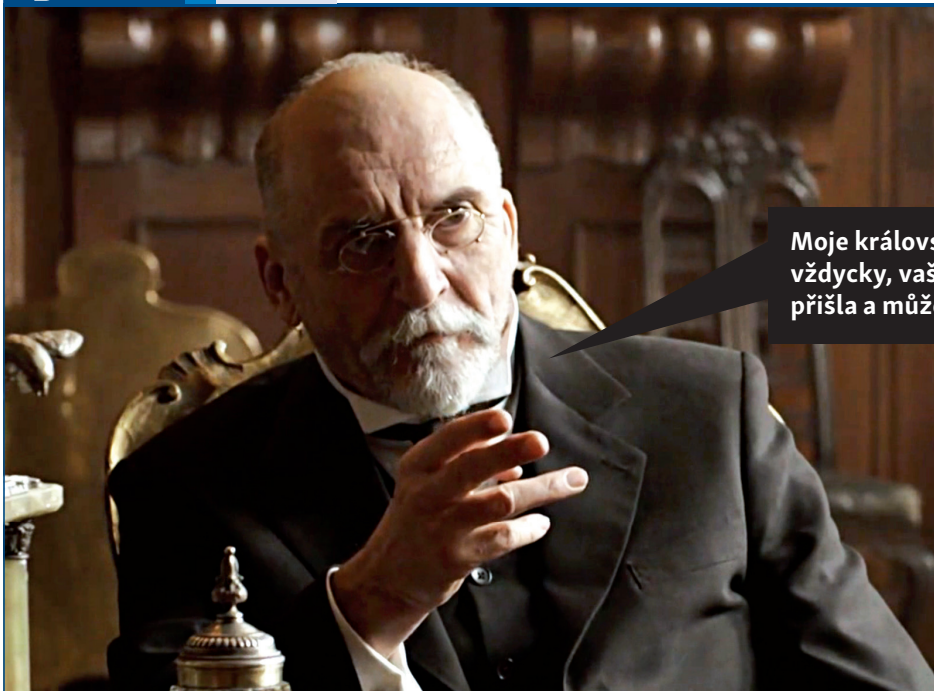

Národnostní mapa habsburské monarchie z roku 1911

1 Jaké národy žily v Rakousku-Uhersku? Jaké národy žily v českých zemích? Jaké národy žily na území, kde se později rozkládalo Československo?

2 Jak Masaryk a Thun vnímají rakouskou monarchii na začátku války? V čem se jejich postoje shodují? V čem se odlišují?

ZDROJ 2 617 202

Masaryk a Thun v roce 1914

Filmová ukázka:
Veliké bourání (1918), 2013

Moje království tady bylo
vždycky, vaše monarchie
přišla a může zas odejít.

Ukázka zachycuje rozhovor mezi místodržícím Thunem (nejvyšší státní rakouský úředník v Čechách) a Tomášem Garriguem Masarykem. Oba se skutečně setkali v roce 1914, než Masaryk odešel do exilu, podrobný obsah jejich rozhovoru ovšem není znám. Jde o fikci, která ale poměrně věrně odráží, co o těchto mužích dnes víme.

ZDROJ 3

Diktát pro školy z roku 1917

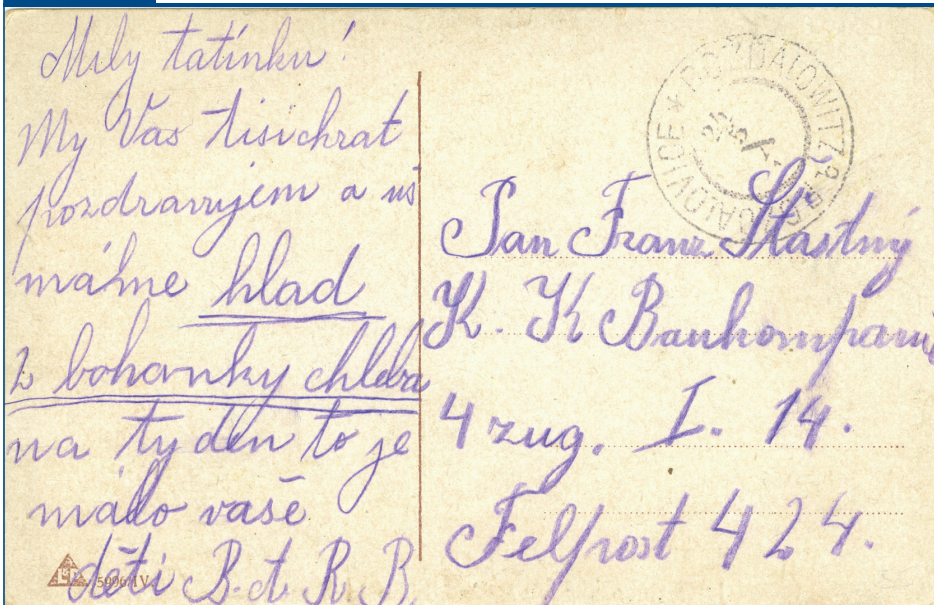
Výživa za světové války

Za světové války nebylo možno zásobovati obyvatelstvo obvyklým způsobem jako za dob míru, neboť k nám byl úplně znemožněn dovoz životních potřeb z cizozemska. Neobyčejně velikou spotřebu potravin bylo nutno krýti jen z domácí sklizně.

Aby bylo zabráněno nedostatku potravin, bylo u nás vydáno dobře promyšlené nařízení o zásobování obyvatelstva moukou a chlebem. Každý obdržel chléb a mlýnské výrobky jen na výkazní lístky. Všude obyvatelstvo projevilo smysl pro šetrnost. Zbytečně nikdo se nepřesycoval, což bylo dříve u mnohých zvykem. Vymizelo též plýtvání potravou.

3 Prohlédni si zdroj 4.
Kam píše děti otci?
Co mu píše? Pokus se
vysvětlit význam obrázku.
Srovnej obsah pohlednice
s diktátem (zdroj 3).

ZDROJ 4

Válečná pohlednice

Co se o minulosti (ne)dozvídáme od pamětníků?

Příslušníci jednotky Lidových milicí v n. p. JAWA Týnec nad Sázavou pořádají časté besedy s dětmi ze základních škol na okrese Benešov (1986, dobový text).

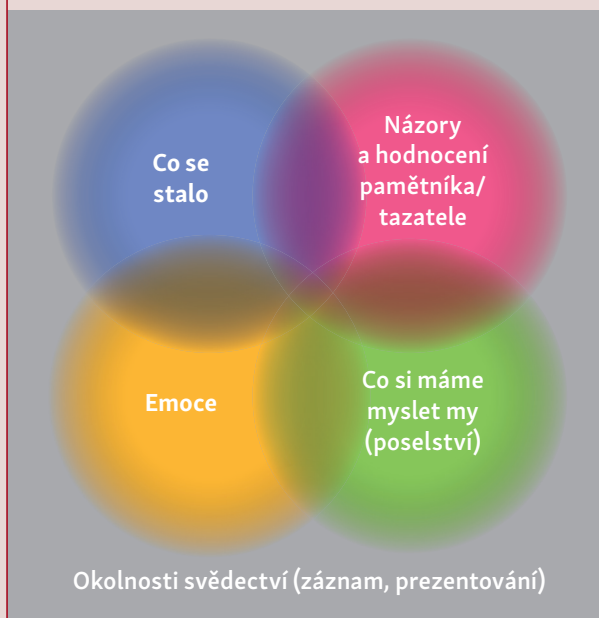
Nejznámější scénu besedy s pamětníkem v populární kultuře najdeme ve filmu *Pelíšky* (1999).

Jak by podle vás měli vypadat ideální pamětník nebo pamětnice, kteří vás navštíví ve škole? Měli by zažít významné události – třeba komunistické vězení, 17. listopad na Národní třídě nebo pomáhat jako dobrovolníci při tisícileté povodni v roce 2002? Historická věda dlouhá léta přistupovala k pamětníkům s nedůvěrou. Jejich vzpomínky byly příliš subjektivní a „nevědecké“ na to, aby se podle nich mohla psát velká historie. Způsob, jak lidé rozumí historickým událostem a jak na ně vzpomínají, je ale nenahraditelným zdrojem historického poznání zejména v situaci, kdy chybí jiné prameny. V dřívějších letech bylo běžné, že vybraní pamětníci ve školách potvrzovali pravdivost příběhů, které se psaly v učebnicích. Pamětníci ale mohou příběhy v učebnicích doplnit, nebo dokonce zpochybnit. Paměť jednotlivce nebo skupiny (třeba paměť rodiny nebo národa) se s historií navzájem ovlivňují. Vy máte možnost najít si své vlastní pamětníky a pamětnice a svá vlastní témata, která s jejich využitím budete zkoumat. I vy můžete „psát dějiny“. Podstatné je, abyste uměli vzpomínky posuzovat kriticky jako každý jiný historický pramen a poradit si se situací, kdy pamětníci nebudou mít stejný pohled na jednu věc – třeba na téma svobody.

Kde pátrat po pramenech?

Příběh každého člověka je zajímavý a významný. Pamětníkem se mohou stát rodiče, prarodiče, sousedé a sousedky, známí i vaši vyučující. Díky digitálním technologiím můžeme využít rozsáhlé digitální archivy vzpomínek lidí, kteří už zemřeli – například *Paměť národa*, *Paměť žen*, *Paměť Romů* nebo *USC Shoah Foundation*. Výhodou pátrání v nedávné historii školy je množství pramenů, které mohou sloužit k porovnání vzpomínek pamětníků, například staré učebnice a sešity nebo školní kroniky. Některé archivy dokonce nabízejí digitalizované kroniky, například Státní oblastní archiv v Třeboni.

Při práci s pamětnickým svědectvím popisujeme, zkoumáme, vysvětlujeme, reflektujeme:

1 Jaké důležité události žáci s paní učitelkou vybrali, aby sestavili životní příběh pamětnice?
S jakým poselstvím ho propojili? Jak okolnosti natáčení rozhovoru mohly ovlivnit vyprávění příběhu?

ZDROJ 1 617 254

Klip s příběhem pamětnice Věry Halové (nar. 1954), který v rámci projektu *Příběhy našich sousedů* zaznamenali žáci a žákyně ze ZŠ Rokytnice v roce 2020.

Její paní učitelka Jana Machovská práci na webu školy ohodnotila slovy: „Všichni se shodli, že jim projekt hodně přinesl. Uvědomili si, jak důležité je připomínat si události, které se staly a mohou být pro nás poučením, hlavně proto, aby se historie nemusela opakovat. Naučili se vážit si svobody.“

ZDROJ 2

Úryvek z rozhovoru s vedoucím směny v továrně Spolchemie (44 let), zaznamenaný žákem Základní školy Ústí nad Labem, SNP 2304/6, při školním projektu *Velké a malé příběhy moderních dějin* (2011)

Jak na tebe působila tehdejší doba (před rokem 1989)?

Bylo mi 15 až 20, takže jsem do politiky vůbec neviděl, ale připadal jsem si hrozně omezeně, každý nás kontroloval, kde, kdy a co děláme (jezdil jsem trampovat, hraní na hudební nástroje atd.). Ale v porovnání s dneškem jsme měli mnohem více svobody a byli jsme mnohem méně omezovaní. Na ulicích bylo bezpečno, drogy, to byl téměř neznámý pojem, a když se objevil nějaký narkoman, tak pro nás byl naprostým exotem. Bezdomovci a nezaměstnaní nebyli, protože každý měl právo a povinnost pracovat. Lidé měli k sobě blíž a v sociálním směru jsme měli jistoty, které dnes nemáš.

Jak se ti tehdy vlastně žilo?

Měli jsme touhy jezdit na Západ, mysleli jsme si, jak to tam není skvělé, ale když to k nám potom dorazilo, zjistili jsme, že to takový přepych není. Žilo se beze strachu ze ztráty z práce, že vůbec omarodíš. Uznávám, že někteří lidé režim odsuzují, protože je nějak postihl (ač už z politických důvodů, tak i z jiných), ale naše rodina žila v poklidu, protože v naší rodině nebyl nikdo postižený znárodněním a nikdo „nebojoval“ proti režimu.

2 Jak se liší obsah vzpomínek a poselství příběhu vedoucího směny od Věry Halové (zdroj 1)? Zaměř se zejména na to, jak hodnotí dobu před rokem 1989 a jak pohlíží na téma svobody. Čím si rozdíl vysvětluješ?

3 Jaký příběh by mohl obě fotografie spojovat? Na co by ses mohl/a Petra Berounského zeptat, abys to zjistil/a? Vymysli a v pracovním sešitě si poznamenej i další otázky. Pracovat můžeš i přímo v aplikaci HistoryLab.

ZDROJ 3

HISTORYLAB 617 255

Jaký příběh ukrývá rodinný archiv?

Zjisti, s čím se museli vyrovnávat mladí muži a jejich rodiny za socialismu.

Skvělý zdroj informací i nástroj, jak pamětníky a pamětnice rozpovídat, jsou fotografie. V rodinném albu Petra Berounského, který v polovině 70. let strávil dva roky povinné vojenské služby jako fotograf u jednotky protiletectvé obrany v západních Čechách, se dochovaly tyto dvě fotografie.

Zdokumentovali je žáci a žákyně pražského Gymnázia Přírodní škola při školním projektu v Teplé v roce 2019. S fotografiemi můžeš pracovat v aplikaci HistoryLab.